

DE GROTE DEPRESSIE

Hoop voor de mensen

Het heet dat we dit jaar de grootste economische crisis beleven sinds de Grote Depressie van de jaren dertig van de vorige eeuw. Om de motor weer op gang te krijgen, bracht de Amerikaanse president Franklin Roosevelt toen zijn New Deal in stelling. — Door Hubert van Humbecck

De Grote Depressie begon niet precies op 24 oktober 1929, toen op *Black Thursday* in Wall Street de beurs crashte. Die klap was het gevolg van een ontwikkeling die dan al enige tijd aan de gang was.

'De wereld-economie verteerde de Eerste Wereldoorlog slecht', zegt professor Erik Buyst van het Leuvense Centrum voor Economische Studiën. Hij bestudeert er de economische geschiedenis. 'De internationale handel kreeg een klap. West-Europa verloor marktaandeel en Oost-Europa werd door het uiteenvallen van Oostenrijk-Hongarije opgedeeld in verschillende kleine staattjes die elkaar niet konden luchten. Duitsland worstelde met herstelbetalingen, die het niet kon of wou betalen. Het leende geld in de VS om West-Europese geallieerden te betalen, die datzelfde geld gebruikten om Washington te vergoeden voor het krediet dat ze tijdens de oorlog kregen. Een kredietcyclus die slecht moest aflopen.'

Een andere erfenis van de oorlog was de ontstane overcapaciteit in de industrie. Er was veel staal nodig om er kanonnen van te maken. De chemische industrie boerde goed, niet alleen voor de productie van chemische wapens en springstoffen maar ook voor de aanmaak van geneesmiddelen, ontsmettingsmiddelen en zelfs kleurstoffen om uniformen te verven. Tegelijk werden in Amerika massaal nieuwe landbouwgronden in gebruik genomen. Dat

er problemen rezen, werd maar zichtbaar toen de wederopbouw in het midden van de jaren twintig voorbij was.

In het financieelwezen werd de gouden standaard, die tijdens de oorlog was opgeheven, moeizaam weer overeind getild. Een operatie als deze is altijd gevaarlijk: er moet zo realistisch mogelijk worden vastgesteld hoeveel gram goud een munt waard is. Dat gebeurde na de Wapenstilstand helaas meer op basis van politieke dan van economische overwegingen. 'Je ziet vandaag dat enkele Zuid-Europese landen hun munt tegen een te hoge koers aan de euro hebben vastgeklikt', zegt Erik Buyst. 'In de jaren twintig werd het pond te hoog gewaardeerd. Tegelijk ontwikkelde er zich een geldstroom naar het relatief onderontwikkelde Oost-Europa, dat die centen in prestigeprojecten stopte in plaats van in activiteiten die geld konden opbrengen om schulden terug te betalen.'

De Grote Depressie begon op die manier behoorlijk onschuldig. 'Neem de Britten met hun dure pond', zegt professor Buyst. 'Om hun gehavende export te stimuleren, kregen ze de Amerikanen zover om samen de rente te verlagen. Dat bleek geen verstandige beslissing. Mensen willen dat hun centen toch opbrengen. Als dat met kort- of langlopend papier niet lukt, stappen ze in de beurs. Het resultaat was een boom op de aandelenmarkt, die overigens veel gelijkenissen vertoont met die van 2007. Ook toen leek het alsof de bomen tot in de hemel zouden groeien. Maar toen de eco-

AMERIKAANSE WERKLOZEN schuiven in 1933 bij duizenden aan voor het State Labor Bureau, waar ze hopen een kans te maken op een van de naar schatting 90.000 banen die de federale staat in de Grote Depressie creëert.

nomie daarna in een kleine recessie zakte, wat eigenlijk normaal is na een periode van groei, bleek in welke mate de beurskoersen waren opgeblazen. Iedereen begon tegelijk te verkopen en een crash was onvermijdelijk.'

Het verschil met vandaag is dat de Amerikaanse Centrale Bank toen verkeerd reageerde. Nu verlaagde de Federal Reserve de rente meteen fors en bood de naar adem happende banken daarmee zuurstof. Toen gebeurde dat niet of te laat en mensen waren hun spaarcenten ook echt kwijt. Daarbovenop stortten de landbouwprizen in als gevolg van overproductie. 'De motorisering van Amerika, de doorbraak van de tractor, de

vrachtwagen, de personenwagen, maakten tientallen miljoenen paarden overbodig', rekt Erik Buyst voor. 'Er was dus ook zoveel minder veevoeder nodig. Boeren schakelden over op de productie van voedsel voor de mensen en maakten het probleem van de overproductie nog groter dan het al was. De markt stortte in, de prijzen kelderden en boeren konden de leningen niet meer afbetalen die ze waren aangegaan om de tractoren en de eerste, primitieve landbouwmachines te kopen. En vervolgens kon de industrie haar producten aan niemand meer kwijt.'

Veel Amerikaanse boeren werden tegelijk door een ecologische ramp getroffen. Hele

gebieden die in de late negentiende eeuw ontgonnen waren, raakten uitgeput en werden na enkele droge zomers halve woestijnen. De dunne laag vruchtbare grond waaide gewoon weg. Duizenden wanhopige boeren verlieten have en goed en trokken langs de legendarische Route 66 naar het westen, naar Californië. Maar de boeren waren ook goed georganiseerd. Ze maakten nog een kwart van de bevolking uit en waren belangrijk bij verkiezingen. Ze kregen het Congres zover dat de invoerrechten op buitenlandse producten fors werden verhoogd. Dat Amerikaanse voorbeeld bracht een spiraal van protectionisme op gang.

Bankholiday

In 1931 viel de Oostenrijkse bank Creditanstalt om, en daarmee was de cirkel rond. 'Het was vergelijkbaar met het faillissement van Lehman Brothers vorig jaar', zegt Buyst. 'Een grote instelling, een draaischijf in het kredietverkeer met Oost-Europa. Er volgde een bankencrisis in Oost-Europa, vervolgens in Duitsland en uiteindelijk in het Verenigd Koninkrijk. De speculatie keerde zich tegen de spil van het financiële systeem: het pond ging onderuit en moest de gouden standaard loslaten. Een baken van stabiliteit werd een zwevende munt. Maar door de waardevermindering van het pond kregen de Britten ▶